

Turistsommar i Sverige

Ivar Lo-Jobansson:

Sörmland som humoristisk provins

SÖRMLAND

I
Sörmland i andens geografi — i fråga om landskapsgeografin, se Sveriges kommunikationer! — kan studeras i anekdoten. De få historier som är i gång och som kan hänföras till landskapet är väsentliga och uttrycker drag i provinsens kynne.

Förtrycket har förr spelat en stor roll, frihetsbegäret har krävt sitt uttryck. Sörmland som en storgodsprovins har haft ett fåtal fria jordägare. De flesta av invånarna har varit bundna till herrgårdarna. Frihet har varit ytterst sällsynt, men just därför skattats så högt.

Först ska därför berättas om stadsbon som var på tillfälligt besök på ett gods och stod och pratade med en av godsfolket, d' han fick se en igelkott kila in under en buske. Stadsbon som inte visste vad det var för slags djur, men var inställd på att få reda på så mycket som möjligt, frågade vad det var och vem det tillhörde.

— Då? Då ä pinnsa då. Ho ä ingens. Ho ä sin ägen.

Här betyder uttrycket i svaret att "ho ä sin ägen" verkligen något utöver att vara enbart ett dialektprov.

II.

Jag vet ingen provins där man som i Sörmland varit rädd att prata bredvid mun, att säga för mycket. Sävlighten har varit påfallande. Oxen har länge varit förhärskande dragdjur. Fämältheten inför främlingen lever kvar från den tid då vägfärande tog vad som fanns att få i gårdarna, aristokratin och ämbetsmännen krävde fria skjutshästar, många även fri inackordering.

Hade man en häst så svarade man att man hade en bagge. Växte det bra på marken och lovade god skörd, svarade man med att tala om missväxt. Såg nånting ut att arta sig bra, manade sörmlänningen fram svartalferna och jämrade över olyckor. Framför allt ansågs skryt olycksbådande. Svaren fick främlingen dra fram med tång.

I anekdoten kom en främling in i ett rum där det satt tre sörmlänningar. Han frågade om väg. Sörmlänningarna svarade försiktigt.

— Jag vet inge ja, sa den förste,

— Ja kom i går, sa den andre.

— A då rägnä då, sa den tredje.

III.

Så småningom fick också Sörmland en industristad med världsomspännande verksamhet. Det var Eskilstuna. Förhållandena krävde att man sände representanter ut i världen. En fabrik i Eskilstuna fick ett affärsombud till och med i Bombay. Ytterligare en man från firman skulle resa dit.

I Eskilstuna ansåg man sig inte kunna resa ända till Indien i en handvänning, utan att först ta ordentligt reda på bästa resväg. Chefen telegraferade till affärsombudet, en genuin sörmlänning, i den avlägsna staden: "Meddela bästa resväg till Indien."

Svaret kom, uttömmande nog ur provinsens sätt att se, och det löd: "Res över Flen."

IV.

Sörmlänningarna lever som regel enkelt till vardags, men när det är fråga om fest så knusslas det inte. I synnerhet uppskattas femtiårsdagar. De uppskattas mer än sexti- och sjuttiårsdagar, därför att man vid femtiårsdagarna ännu befinner sig i den starkaste mannaåldern.

En sörmlänning på en gård som fyllde femti hade lovat sig själv att inget skulle fattas. För säkerhets skull stacks det in ett reservförråd av sprit bland krakstörarna under loggolvet. Man skulle ha det att tillgå om det knep. En dräng sattes, mot löftet att han skulle hålla sig nykter hela festen, att övervaka tillförseln av drycker. På natten andra dygnet kom drängen med andan i halsen och väckte värden, som låg och slumrade i den tron att alla som låg redlösa och sov i rummen var ordentligt förplägade.

— Bonn, bonn, skrek han. Vi måste ta fram reservförrådet under krakstörarna. Jag såg en av gästerna som rörde på sej.

V.

Statarna och torparna i Sörmland var kända för att ha många barn. Barnkullarna, som ibland blev till och med föräldrarna lite svåröverskådliga vållade åtskilliga bekymmer. Bland annat skulle vart nytt barn döpas. Det tog bort arbetstid, och ibland sköt man på saken tills ännu ett barn var långt på väg.

En Sörmlandstorpärs med en särskilt stor barnkull gav sig med hustrun av till prästen för att få en pojke döpt. Prästen ville vara hygglig och säga föräldrarna en uppmuntrande vänlighet.

— Det var en stor och duktig pojke ni fått, sa han.

Men formuleringen ingav fadern en plötslig oro. Torparn jämkade sig närmare hustrun och viskade högt:

— Mor, vi tog väl för fan inte fjolungen?

VI.

Inför ödet är man stoisk i Sörmland. Det är den visdom som de erfarna dragit ut av livet. Så mycket har man aldrig haft att hoppas på, och man har därför heller inte blivit så svårt besviken ifall saker och ting inte har gått som beräknat.

Gubben Edvard på Sköldinge älderdomshem återgav i tal och leverne just detta drag. På sin nititiårsdag blev han uppvaknad av både hembygds-gille och sockenpamp. Under själva högtidsdagen blev han häftigt sjuk, men bättrade åter på sig. Sockenpampen frågade i fin ton vad som inträffat beträffande hans välbefinnande.

— A ja, ja skulle te å dö bara. Men så vart då inte någe äv.

VII.

Det är sådant som utgör något av den andliga geografin i Sörmland. Landskapsgeografin kan fortfarande bäst studeras i Sveriges kommunikationer. Resenärens kompletterar bäst den rådgivning i landskapets kynne som här getts med att upptäcka sitt Sörmland. Han kanske då finner ett helt annat. Så oupptäckt och rikt är nämligen Sörmland.